

Kritika lidských práv postavená na vědeckém rasismu

Hanák David. *Koncept lidských práv a jeho dopad na výkon práva v demokracii*. Ostrava: Key Publishing, 2020. 179 s.

Když jsem poprvé držel v rukou publikaci *Koncept lidských práv a jeho dopad na výkon práva v demokracii* od Davida Hanáka, kterou roku 2020 vydalo nakladatelství Key Publishing, nestačil jsem se divit některým zdrojům, ze kterých autor čerpá. Jednalo se totiž o jména, která mi byla známa v souvislosti s vědeckým rasismem druhé poloviny 20. století.

V předmluvě autor přiznává, že publikaci zamýšlel obhájit jako rigorózní práci, avšak obhajoby se před komisí po zamítavých posudcích Roberta Zbírala a Jana Wintra vzdal. Autor si však stojí za věcnou správností svojí práce. Nedoporučení své práce k obhajobě srovnává se společenskou likvidací politicky nepohodlných lidí za komunistického režimu a kritiku svých závěrů zasazuje do kontextu tzv. *cancel culture*.¹

Publikace je rozdělena do deseti kapitol. Její jádro však tvoří šestá kapitola, které budu v recenzi věnovat zvláštní pozornost. Je nejobsáhlejší částí práce, ale zároveň také nejproblematictější.

Autor přijímá premisu, že ve „*tvoru s názvem homo sapiens sapiens*“ žádná práva sama o sobě nejsou a získává je pouze tím, že se stává součástí konkrétní občanské společnosti.² Zabývá se tím, kdo je to člověk a zda může být skutečně každý jedinec součástí jakékoliv občanské společnosti, přičemž v tomto ohledu vnímá rozdíl mezi pojmy *člověk* a *homo sapiens sapiens*.³

Za „*možná největší problém, kterému čelí společenské organismy*“, autor prohlašuje „*sociální parazitismus*“, přičemž uvádí řadu strategií proti němu, mimo jiné jazyk a kulturu.⁴ V tomto ohledu zmiňuje genocidu a xenofobii jako součást lidské přirozenosti, „*ať si již humanisté myslí cokoliv*“, a to vlivem rozlišení lidí na naše (my) a cizí (oni).⁵ Uvádí, že lidstvo jako celek je příliš abstraktní, a proto k němu nejde vázat loajalitu či hodnotu.⁶

Autor následně využívá empirické poznatky k obhajobě tvrzení, že všichni lidé nejsou „*stejněho druhu a stupně*“. Zmiňuje publikace *The Bell Curve* z roku 1994 od Richarda J. Herrnsteina a *Charlese Murraye, Race, Evolution and Behavior* z roku 1997 od J. Philippa Rushtona a *The g Factor* z roku 1998 od Arthura R. Jensena, které se zabývají problematikou chování, rasy a inteligence.⁷ Autor hojně čerpá z publikace *Tabu v sociálních vědách* od českého podnikatele Petra Bakaláře a přiklání se k názorům, které podporují představu o inteligenčních predispozicích na základě rasy.⁸

1 HANÁK, David. *Koncept lidských práv a jeho dopad na výkon práva v demokracii*. Ostrava: Key Publishing, 2020, s. 4; *Cancel culture* (kultura rušení) je pojem, který označuje odvolávání podpory („rušení“) veřejných osobností a obchodních společností, když udělají nebo prohlásí něco nevhodného či urážlivého, viz DICTIONARY.COM. Where Did Cancel Culture Come From? In: *Dictionary.com* [online]. 2020 [cit. 2021-11-11]. Dostupné z: <<https://www.dictionary.com/e/pop-culture/cancel-culture/>>.

2 HANÁK, David. *Koncept lidských práv a jeho dopad na výkon práva v demokracii*, s. 41.

3 *Ibidem*.

4 *Ibidem*, s. 46.

5 *Ibidem*, s. 46–47.

6 *Ibidem*, s. 51.

7 *Ibidem*, s. 52.

8 *Ibidem*, s. 55.

Uvádí také dvě základní životní strategie, které *Bakalář* přebírá od *Rushtona* – K-strategie a r-strategie. K-stratégoové jsou podle této teorie organismy přizpůsobené stabilnímu prostředí a vyznačují se tím, že mají méně potomků a věnují se jejich výchově, mají pevnější mezilidské vazby, nemají potřebu podstupovat velká rizika, mají delší průměrnou délku života a mají větší tělesné rozměry.⁹ Druhá ze strategií, r-strategie, se uplatňuje v nejistém a rychle se měnícím prostředí s nedostatečnými podmínkami pro život, přičemž takové organismy mají více potomků a méně se věnují jejich výchově, mají slabší sociální vazby, praktikují riskantní způsoby chování, jsou agresivnější a soutěživější a mají kratší průměrnou délku života.¹⁰

K-strategii nelze podle autora nalézt tam, kde je nízká průměrná inteligence, přičemž právě tato strategie je podle něj podmínkou vzniku civilizace.¹¹ Kvůli nízkému vrozenému průměrnému IQ tak podle autora nemohou všechny rasy překonat rodovou společnost (tlupu) a nahradit ji civilizací.¹² Explicitně pak uvádí černochoy a Romy.¹³ Autor se staví skepticky k soužití K-stratégů s r-stratégy v jednom státě a přebírá *Bakalářův* názor, že „normy pro bílé se černým jeví jako patologické a naopak“.¹⁴

Následně se autor zabývá *stanfordským marshmallow experimentem*, který v 70. letech provedl *Walter Mischel*. Jedná se o studii, ve které byla dětem nabídnuta sladkost, ale bylo jim slíbeno, že pokud v místnosti počkají několik minut samy, dostanou tyto sladkosti dvě. Následně *Mischel* zjišťoval, jak si vedou děti s lepší sebekontrolou, oproti dětem, které v experimentu prokázaly sebekontrolu horší. Zjistil přitom, že děti, které byly schopné několik minut počkat, si v pozdějším životě vedly ve zkoumaných kritériích lépe.¹⁵ Ačkoliv ale našel u černošských chlapců větší dispozici ke kriminalitě, nepřikládal to primárně biologickým faktorům, nýbrž rodinnému zázemí.¹⁶ Pro autora to však slouží jako další indicie, která potvrzuje jeho názor na r-strategii a K-strategii.¹⁷

Další indicií je pro autora rozdělení světového bohatství a jeho korelace s rasovým rozložením.¹⁸ Kromě toho také zmiňuje lepší míru demokracie v zemích, kde vládnu běloši.¹⁹ Autor se pak znovu zabývá průměrnou inteligencí, přičemž v této souvislosti zmiňuje autory jako *Richard Lynn* či *Tatu Vanhanen*.²⁰ Uvádí autory, kteří spatřují souvislost mezi inteligencí a barvou pleti.²¹

Na základě těchto poznatků pak autor tvrdí, že některé rasy zůstanou věčně chudé, protože mají nízkou průměrnou inteligenci, kterou nejde nijak zvýšit.²² Tvrdí také, že v takových sociálních podmínkách nemohou vzniknout elity.²³ Dále uvádí, že ne každé-

⁹ Ibidem, s. 58.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem, s. 62.

¹² Ibidem, s. 63.

¹³ Ibidem, s. 65–67.

¹⁴ Ibidem, s. 69–70.

¹⁵ Ibidem, s. 72–74.

¹⁶ Ibidem, s. 74.

¹⁷ Ibidem, s. 72.

¹⁸ Ibidem, s. 75–78.

¹⁹ Ibidem, s. 79.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem, s. 81.

²² Ibidem, s. 84.

²³ Ibidem, s. 85.

ho jedince druhu *homo sapiens sapiens* lze zahrnout pod pojem „člověk“. ²⁴ Odkazuje se na Čermáka, podle kterého je lidství plodem historického procesu. ²⁵ Autor však tvrdí, že r-stratégové žádnou historii nemají, proto je nelze považovat za lidi. ²⁶ Také uvádí, že pokud nastavíme ve státě vzniklém na základě K-strategie univerzální pravidla, je pravděpodobné, že jednotlivé rasy u nich dopadnou odlišně, a to kvůli odlišné biologické identitě. ²⁷ Autor kapitolu uzavírá tvrzením, že existují biologické bariéry u jednotlivých ras a populací, které jim znemožňují vybudovat vlastní demokracii, respektive právní stát. ²⁸

Autor tedy nezachází pouze do normativní roviny, ale problematizuje koncept lidských práv, respektive možnosti jejich univerzality, především skrz rovinu empirickou. Řada poznatků, na kterých staví svoji úvahu, je však vysoce problematická.

V prvé řadě mě zarazila terminologie, se kterou autor operuje. Jedná se například o zmiňovaný pojem „sociálního parazitismu“. „Sociální parazitismus“ autor prohlašuje za „možná největší problém, kterému čelí společenské organismy“. ²⁹ Tento pojem se běžně používá v biologii, zejména v souvislosti s mravenci, vosami a včelami, tedy eusociálními živočichy. ³⁰ V souvislosti s lidskou společností však „sociální parazitismus“ není relevantním vědeckým termínem, ale nanejvýš dehonestující nálepkou. ³¹ Těch pak autor v textu používá celou řadu.

Největší problém autorovy hlavní úvahy je však její vystavení na teorii, která se odlišuje od vědeckou komunitou přijímaného učení. Stejným problémem pak trpí *Bakalářova* publikace *Tabu v sociálních vědách*, ze které autor v tomto ohledu čerpá. Teorie selekce r/K byla v 60. a 70. letech minulého století rozšířeným přístupem v rámci ekologie. V průběhu 80. let minulého století se odkrývala řada jejích problémů, až od ní nakonec bylo upuštěno. ³² *Rushton* ji pak ve formě teorie diferenciálního K (*differential K theory*) vztáhl na údajné rozdíly mezi lidskými rasami, ačkoliv se teorie selekce r/K týkala především rozdílů mezi druhy. ³³

Rushtonova teorie diferenciálního K však byla a vždy zůstala okrajovou. Vědecká komunita *Rushtonovu* teorii opakovaně rozporovala. Jednou z výtek je, že nemá v evoluční biologii žádné opodstatnění a spíše odráží řadu základních nedorozumění o povaze evoluce a genetiky. ³⁴ Zároveň byl zpochybňován způsob *Rushtonova* bádání s tím, že tvrzení o údajné realitě rasových rozdílů, založená na účelově vybraných trendech v datech, nelze

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem, s. 86.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem, s. 87.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem, s. 46.

³⁰ CINI, Alessandro et al. Social parasitism and the molecular basis of phenotypic evolution. *Frontiers in Genetics*. 2015, Vol. 6, s. 2.

³¹ Obvinění z „parazitismu“, respektive „příživnictví“, se také v autoritářských režimech používá jako nástroj perzekuce disidentů a dalších nepohodlných lidí, viz například DOBEŠ, Milan. *Příživnictví – právněhistorický vývoj tohoto institutu na našem území*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2020, s. 110.

³² ROFF, Derek A. *The Evolution of Life Histories: Theory and Analysis*. New York: Chapman & Hall, 1992, s. 46.

³³ MEALEY, Linda. Differential Use of Reproductive Strategies by Human Groups? *Psychological Science*. 1990, Vol. 1, No. 6, s. 385–386.

³⁴ WEIZMANN, Fredric et al. Differential K theory and racial hierarchies. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*. 1990, Vol. 31, No. 1, s. 10.

považovat za vědecký příspěvek.³⁵ Také bylo upozorňováno na to, že nereflktuje závěry ani přiznaná metodologická úskalí výzkumů, z jejichž dat sám čerpá.³⁶

Rushtonovy články k řadě témat byly označeny za příklad vědeckého rasismu a pseudovědy.³⁷ Mnohé z nich byly z databází odborných časopisů staženy, a to z důvodu „lepšího pochopení lidského genomu“, „nevhodného aplikování ekologické teorie, která vysvětluje rozdíly mezi reprodukčními strategiemi druhů, na člověka“, „nesprávného používání populačně genetických měřítek a mylných představ o dědičnosti“, „ignorování alternativních vysvětlení nebo důkazů, které nepodporují prezentované rasistické teorie“ a „nemožnosti replikovat Rushtonova zjištění“.³⁸

Od roku 2002 až do své smrti o deset let později Rushton stál v čele amerického institutu *Pioneer Fund*.³⁹ Tento institut byl založen v roce 1937 za účelem podpory a publikování studií o „dědičnosti a eugenice“ a „problémech zlepšení rasy“.⁴⁰ *Southern Poverty Law Center* (americká organizace známá svými právními spory se skupinami zastávajícími nadřazenost bílé rasy)⁴¹ uvádí *Pioneer Fund* jako nenávistnou skupinu zastávající bělošský nacionalismus, hájící eugeniku a podporující krajně pravicové extremisty.⁴²

Od Rushtona se distancoval dokonce i psychologický ústav na *University of Western Ontario*, kde dříve působil. Kromě etických pochybností ohledně financování výzkumu zmíněnou eugenickou organizací upozorňoval ústav na vědecká pochybení. Rushtonovy práce spojující rasu a inteligenci vycházejí z představy, že rasové skupiny se shodují se vzorci lidského původu a genetickou strukturou populace.⁴³ Ústav však upozorňuje na to, že tuto představu analýza lidského genomu vyvrací. Rasové skupiny totiž nejsou odlišnými genetickými populacemi a to, co Rushton popsal jako „rasy“, jsou společensky vytvořené kategorie, které neodrážejí vzorce lidské dědičnosti ani genetickou strukturu populace.⁴⁴

Rushtonovo použití ekologické teorie vyvinuté k vysvětlení rozdílů mezi reprodukčními strategiemi druhů (teorie selekce r/K), aby vysvětlil domnělé rozdíly v rodičovské péči mezi rasovými skupinami, pak ústav považuje za nevhodné a upozorňuje, že byla tato teorie důkladně vyvrácena.⁴⁵ Rushtonova práce se prý navíc vyznačuje naprostým nepo-

³⁵ CERNOVSKY, Zack Z. On the Similarities of American Blacks and Whites: A Reply to J. P. Rushton. *Journal of Black Studies*. 1995, Vol. 25, No. 6, s. 675.

³⁶ WEIZMANN, Fredric et al. *Differential K theory and racial hierarchies*, s. 9.

³⁷ LIEBERMAN, Leonard – REYNOLDS, Larry T. The Future Status of the Race Concept. *Michigan Sociological Review*. 1995, No. 9, s. 10; LESLIE, Charles. Scientific racism: Reflections on peer review, science and ideology. *Social Science & Medicine*. 1990, Vol. 31, No. 8, s. 891.

³⁸ MARCUS, Adam. Journal retracts more articles for being “unethical, scientifically flawed, and based on racist ideas and agenda”. In: *Retraction Watch* [online]. 25. 8. 2021 [cit. 2021-11-11]. Dostupné z: <<https://retractionwatch.com/2021/08/25/journal-retracts-more-articles-for-being-unethical-scientifically-flawed-and-based-on-racist-ideas-and-agenda/>>.

³⁹ SOUTHERN POVERTY LAW CENTER. Pioneer Fund. In: *Southern Poverty Law Center* [online]. 2015 [cit. 2021-10-29]. Dostupné z: <<https://www.splcenter.org/fighting-hate/extremist-files/group/pioneer-fund>>.

⁴⁰ LOMBARDO, Paul A. “The American Breed”: Nazi eugenics and the origins of the Pioneer Fund. *Albany Law Review*. 2002, Vol. 65, No. 3, s. 743.

⁴¹ FINKELMAN, Paul (ed.). *Encyclopedia of American Civil Liberties*. New York: Routledge, 2006, s. 1500.

⁴² SOUTHERN POVERTY LAW CENTER. *Pioneer Fund*.

⁴³ WESTERN UNIVERSITY DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY. Dr. Philippe Rushton. In: *Western University Department of Psychology* [online]. 22. 6. 2020 [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: <<http://www.psychology.uwo.ca/people/faculty/remembrance/rushton.html>>.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

chopením populačně genetických měřítek, včetně zásadních omylů o povaze dědičnosti a interakcí genů a prostředí během vývoje.⁴⁶ V některých případech se *Rushtonovu* práci nepodařilo replikovat nebo neobstála při opakované analýze, v jiných zase jeho práce ignorovaly alternativní vysvětlení nebo konkurenční důkazy, které nepodporovaly jeho rasistické hypotézy.⁴⁷

Autor však tyto skutečnosti nijak nereflexuje. Místo toho nekriticky *Rushtonovu* teorii přijímá a staví na ní další úvahy, aniž by ji konfrontoval s všeobecně přijímaným učěním, případně rozporoval výhrady, které přímo vůči *Rushtonově* teorii byly publikovány. Na této teorii však stojí klíčové závěry knihy, ve které autor zpochybňuje univerzalitu lidských práv. Jedná se o zásadní problém, který na autorovu publikaci vrhá stín pochybností. Za problematické také pokládám, že autor považuje výsledky zmiňovaného stanfordského marshmallow experimentu za indicii, která potvrzuje *Rushtonovu* rasistickou teorii, ačkoliv *Mischel* k takovému závěru nedochází. U publikace, která vyšla v roce 2020, bych navíc očekával, že tam bude alespoň zmíněna replikační studie z roku 2018, která výsledky původní studie částečně rozporovala.⁴⁸

Autorů známých svým příklonem k pseudovědeckým teoriím biologického rasismu je v publikaci citováno více. Kromě *Rushtona* a *Bakaláře* je jím například *Richard Lynn*, další z autorů, který zastává tvrzení o biologických rozdílech mezi rasou a inteligencí. *Richard Lynn* působí jako šéfredaktor rasistického časopisu *Mankind Quarterly* a zároveň je jedním z řady autorů dotovaných institutem *Pioneer Fund*.⁴⁹ Mimo jiné z jeho poznatků pak vychází autorem zmiňovaná kniha *The Bell Curve* od *Herrnsteina* a *Murraye* – nerenzenovaná publikace,⁵⁰ která se už v době vzniku dočkala kritiky ze strany odborné veřejnosti, ale přesto se stala bestsellerem.⁵¹

Autor si očividně uvědomuje, že jeho úvahy budou považovány za kontroverzní a pasuje se do role oběti „progresivistické ideologie“. O to důkladnější práci se zdroji bych však v takovém případě očekával. Zároveň bych čekal, že autor použije také cizojazyčnou literaturu, a nikoliv pouze literaturu dostupnou v češtině. Autor o svém textu tvrdí, že „staví ideologii liberální demokracie před neodbytná biologická fakta“.⁵² Problém je, že s takovými fakty ve většině případů nepracuje.

V předmluvě dodatečně přiznává zastaralost termínu „rasa“, přičemž řešení vidí v používání slova „populace“.⁵³ Jenže když svoji hlavní úvahu staví na problematických tezích o souvislosti mezi rasou a inteligencí, použití jiného slova namísto „rasa“, když se přitom odkazuje na stejný koncept, nebude mít na úvahu žádný vliv. Problém tedy zůstává nevyřešený.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ WATTS, Tyler W. – DUNCAN, Greg J. – QUAN, Haonan. Revisiting the Marshmallow Test: A Conceptual Replication Investigating Links Between Early Delay of Gratification and Later Outcomes. *Psychological Science*. 2018, Vol. 29, No. 7, s. 1159.

⁴⁹ KAMIN, Leon J. – HERRNSTEIN, Richard J. – MURRAY, Charles. Behind the Curve. *Scientific American*. 1995, Vol. 272, No. 2, s. 100; ULSTER INSTITUTE FOR SOCIAL RESEARCH. About. In: *Mankind Quarterly* [online]. 2021 [cit. 2021-10-24]. Dostupné z: <<http://www.mankindquarterly.org/about>>.

⁵⁰ LEMANN, Nicholas. The Bell Curve Flattened. *Slate* [online]. 1997 [cit. 2021-11-07]. Dostupné z: <<https://slate.com/news-and-politics/1997/01/the-bell-curve-flattened.html>>.

⁵¹ KAMIN, Leon J. – HERRNSTEIN, Richard J. – MURRAY, Charles. *Behind the Curve*, s. 99.

⁵² HANÁK, David. *Koncept lidských práv a jeho dopad na výkon práva v demokracii*, s. 5.

⁵³ Ibidem, s. 6–7.

Nejistá je také návaznost jednotlivých kapitol na sebe. Závěry knihy jsou postavené zejména na úvahách z nejproblematictější (šesté) kapitoly a není jisté, jakou mají různorodé poznatky z ostatních kapitol souvislost. Autor tuto provázanost nijak nevysvětluje, čímž se text stává hůř čitelným a čtenář si musí jenom domýšlet, jak autor při psaní uvažoval. Nedostatečnému vysvětlení provázanosti kapitol se věnuje také *Zbíral* ve svém posudku.⁵⁴ Očekával bych, že před knižní publikací autor tuto chybu napraví, pokud ne v textu, tak třeba v předmluvě. Bohužel se tak nestalo, autor jenom konstatuje, že „*myšlenky jsou jedna odvozena od druhé, stavba na sebe navazuje a dává svůj smysl pouze ve své celistvosti*“.⁵⁵ Je tedy pouze na čtenáři, aby odhalil, jaká je souvislost mezi jednotlivými kapitolami a které z uváděných poznatků jsou důležité.

Mnohé uváděné poznatky (i z ostatních kapitol) jsou navíc zavádějící. Autorem předkládaná okrajová (ačkoliv v hlubinách internetových diskusí šířená) teorie, že je zařazení nacismu na krajní pravici „*ideovou propagandou z řad marxisticky orientovaných intelektuálních pseudoelit*“,⁵⁶ například svědčí o nepochopení kritérií tradičního dělení na levice a pravici, natož aby měla oporu v relevantní literatuře. Autorem uváděný rozdíl mezi společenskými a „*exaktními*“ vědami (které jsou „*schopny experimentu, měření výsledků (testování) s tím, že další odborníci z daného oboru jsou schopni uvedený experiment zopakovat a výsledek znova změřit*“)⁵⁷ je také nepřesný. Patrně měl na mysli vědy humanitní, nikoliv společenské. Ve společenských vědách se totiž také běžně pracuje s empirickými výzkumy, které je možné replikovat – jak je učiněno například u zmíněného stanfordského marshmallow experimentu. Podobných problémů se dá v knize najít celá řada, proto je potřeba při jejím čtení být neustále ve střehu, případně ji raději vůbec nečíst.

Nakladatelství uvádí, že v jeho produkci „*čtenáři naleznou řadu [...] publikací, které se snaží [...] oslovit co nejširší okruh čtenářů zajímajících se o nejnovější poznatky především z oblasti práva, ekonomie a managementu*“.⁵⁸ Nejsem si ale jistý, jestli publikace vycházející z vyvrácených teorií pseudovědeckého rasismu, které by slavily úspěch naposled ve 40. letech 20. století, splňuje kritérium novosti poznatků. Nakladatelství, které se rozhodlo vydat publikaci, jež neprošla ani jako kvalifikační práce, nepůsobí příliš důvěryhodně. Považuji proto za vhodné přistupovat s opatrností i k dalším textům, které vydá.

Tristan Florian*

⁵⁴ Ibidem, s. 174.

⁵⁵ Ibidem, s. 8.

⁵⁶ Ibidem, s. 22.

⁵⁷ Ibidem, s. 11.

⁵⁸ NAKLADATELSTVÍ KEY PUBLISHING. O nás. In: *Nakladatelství KEY Publishing* [online]. 2008 [cit. 2021-10-05]. Dostupné z: <<http://www.keypublishing.cz/site/onas>>.

* Mgr. Oldřich Tristan Florian. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, katedra právní teorie. E-mail: tristan@otristan.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1058-2289>.